

NAUKI PRAWNE / LEGAL SCIENCES

WERONIKA ŚCIBOR

OGRANICZENIE JAWNOŚCI ZEWNĘTRZNEJ PROCESU W DOBIE POCZĄTKÓW PANDEMII COVID-19

Wstęp

Ogólnoświatowa pandemia wirusa SARS-CoV-2, wywołująca chorobę COVID-19, postawiła przed rządami państw nowe wyzwania nie tylko w sferze medycznej, ale również w porządku prawnym. Wśród wielu zmian przepisów oraz nowych regulacji, które wprowadzono w wyniku przeciwdziałania wzrostowi zachorowań i rozprzestrzenianiu się wirusa choroby COVID-19, pojawiło się również ograniczenie jawności zewnętrznej rozpraw. Rozważając podstawę prawną oraz zasadność wprowadzania takiego ograniczenia, należy ocenić, czy wyłączenie jawności, nawet bezpodstawne, ma wpływ na rzetelność procesu?

Aby odpowiedzieć na to pytanie i dokonać analizy problemu ograniczenia jawności zewnętrznej rozpraw w dobie pandemii COVID-19 w Polsce, konieczne jest przywołanie istoty zasady jawności zewnętrznej procesu na gruncie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., prawa międzynarodowego wiążącego Polskę, Kodeksu postępowania karnego oraz omówienie w kontekście pandemii instytucji „siły wyższej” z Kodeksu postępowania cywilnego.

1. Zasada jawności zewnętrznej procesu w Konstytucji RP

W demokratycznym państwie prawa umocowania wszelkich praw i wolności, jak również ich ograniczeń (w bezpośrednim lub pośrednim znaczeniu) należy doszukiwać się w ustawie zasadniczej. W przypadku jawności rozprawy źródłem tej zasady jest art. 45 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. To w tym przepisie zakorzenione jest istnienie tej zasady w polskim porządku prawnym.

Art. 45 Konstytucji RP stanowi: „ust. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd; ust. 2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie”¹.

Zasada jawności rozprawy, umiejscowiona przez ustawodawcę w art. 45 Konstytucji RP, oznacza zatem, że każdy obywatel ma nadane przez państwo prawo m.in. do jawnego procesu oraz określa enumeratywnie katalog zamknięty przesłanek umożliwiających wyłączenie jawności rozprawy. „Jawność oznacza rozpoznawanie spraw w sposób stwarzający możliwość uczestniczenia publiczności. Dlatego szczegółowe przepisy przewidują zasadę jawności rozpraw, pozwalają na obecność nie tylko osobom biorącym udział w postępowaniu, ale także osobom pełnoletnim z pewnymi ograniczeniami oraz dopuszczają utrwalanie przebiegu rozprawy przez media. Zasada jawności pełni istotne funkcje gwarancyjne i wychowawcze. Wyklucza bowiem sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w tajemnicy, poza – choćby w praktyce tylko potencjalną – kontrolą społeczną. Przyczynia się też do zwiększenia zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości i mobilizuje sąd do większej staranności i sumienności”².

Według Mirosława Granata, wieloletniego sędziego Trybunału Konstytucyjnego, „dostęp do sądu jest podstawowym prawem jednostki i gwarancją ochrony prawa”³. Konstytucja RP zawiera w art. 77 ust. 2 negatywne wyrażenie prawa do sądu, albowiem „ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw”⁴. Według doktryny przepis ten stanowi dopełnienie prawa do sądu zawartego w art. 45 Konstytucji RP. Te dwa przepisy można zatem oceniać jako wyrażenie pozytywne (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) oraz negatywne (art. 77 ust. 2 Konstytucji RP) prawa do sądu. Zawarcie przez ustawodawcę regulacji z art. 77 ust. 2 oznacza więc, że jedyną możliwością ograniczenia prawa do sądu jest wyłącznie przepis konstytucji. Należy jednak podkreślić, że art. 45 Konstytucji odnosi się do sytuacji dochodzenia przed sądem wszelkich praw ustanowionych we wszystkich aktach normatywnych. Natomiast art. 77 ust. 2 wprowadza zakaz, który obejmuje swoim zakresem wyłącznie prawa i wolności, które są gwarantowane przez Konstytucję⁵.

W celu prowadzenia dalszych rozważań na gruncie innych niż Konstytucja RP aktów prawnych, należy omówić przesłanki zawarte przez ustawodawcę w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP. Wskazuje on przypadki umożliwienia ograniczenia

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483, dostęp: 02.12.2020.

² Rzecznik Praw Obywatelskich, *Także lubelski sąd ogranicza jawność rozpraw – kolejna interwencja RPO*, 23.07.2018 r., <<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/lubelski-sad-takze-ogranicza-jawnosc-rozpraw-kolejna-interwencja-rpo>>, dostęp: 03.12.2020.

³ M. Granat, *Prawo konstytucyjne. Pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2016, s. 119.

⁴ Art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 438, dostęp: 03.12.2020.

⁵ M. Granat, *Prawo konstytucyjne. Pytania i odpowiedzi*, s. 120.

zasady jawności procesu. „Wszystkie ograniczenia muszą mieścić się w ramach ustanowionych podstaw konstytucyjnych wyłączenia jawności rozprawy”⁶.

Ograniczenie jawności rozprawy w ujęciu zewnętrznym jest możliwe jedynie ze względu na:

- moralność,
- bezpieczeństwo państwa,
- porządek publiczny,
- ochronę życia prywatnego stron,
- inny ważny interes prywatny.

Jak wspomniałam wyżej, jest to katalog zamknięty przesłanek umożliwiających w świetle Konstytucji RP ograniczenie jawności rozprawy w ujęciu zewnętrznym. „Przesłanka moralności oznacza pewien system norm społecznych, którego zaburzenie może przyczynić się do wyłączenia jawności. Mimo szerokiego zakresu, można tę przesłankę określić przez wskazane normy postępowania. Wątpliwości nie pozostawiają również przesłanki bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego oraz ochrony życia prywatnego stron. Jedynie odniesienie do innego ważnego interesu prywatnego pozostawia pewną swobodę decyzyjną dla sądu. W tym przypadku jednak inicjatywa prowadząca do wyłączenia jawności powinna należeć do zainteresowanego uczestnika postępowania i do niego należy uprawdopodobnienie, iż sprawy poruszane publicznie na rozprawie mogą mieć poważny wpływ lub znaczenie dla sytuacji oraz rodzić negatywne skutki”⁷.

2. Prawo międzynarodowe a zasada jawności zewnętrznej rozpraw w Polsce

Omawiając zasadę jawności rozprawy, należy odnieść się także do prawa międzynarodowego. Chodzi o dwie podstawy prawne prawa międzynarodowego, które gwarantują publiczność procesu. Pierwsza to art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, który Polska ratyfikowała w 1977 r. Przepis ten stanowi, że „wszyscy ludzie są równi przed sądami i trybunałami. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych. Prasa i publiczność mogą być wykluczone z całości lub części rozprawy sądowej ze względu na moralność, porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w demokratycznym społeczeństwie albo jeżeli interes życia prywatnego stron tego wymaga, albo w stopniu, w jakim sąd uzna to za bezwzględnie konieczne w szczególnych okolicznościach, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom sprawiedliwości; jednakże każde

⁶ M. Zimna, *Wyłączenie jawności rozprawy jako gwarancja ochrony interesów uczestników postępowania karnego*. „Prokuratura i Prawo” 2016, z. 9, s. 87–108, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2016/09/21368663b582fc2a8df3848b47d9f19c.doc>.

⁷ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 292.

orzeczenie sądu wydane w jakiegokolwiek sprawie karnej lub cywilnej będzie publicznie ogłoszone, z wyjątkiem przypadków, gdy wymaga tego interes młodocianych lub gdy sprawa dotyczy sporów małżeńskich albo opieki nad dziećmi”⁸.

Drugim aktem, który należy przywołać, jest Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W Polsce akt ten jest źródłem prawa w wyniku ratyfikacji z 19 stycznia 1993 r. Art. 6 ust. 1 zd. 2 stanowi, że „Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości”⁹. „Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w art. 6 ust. 1 zdaniu 2 wprowadza zasadę, zgodnie z którą postępowanie przed sądem jest jawne. Ta regulacja wsparta wymogami, jakim powinno odpowiadać postępowanie – sprawiedliwe, prowadzone w rozsądnym terminie, przez sąd niezawisły i bezstronny, ustanowiony ustawą, a także publicznie – poszerzona została obszernymi wyjątkami od jawnie prowadzonego postępowania”¹⁰.

Porównanie regulacji zawartych w aktach prawa międzynarodowego z Konstytucją RP z 1997 r. wskazuje na analogiczne przesłanki ograniczenia jawności zewnętrznej rozprawy. Implementacja powyższych aktów miała zatem wpływ na kształt zasady jawności zewnętrznej i możliwości jej ograniczania w prawie polskim. Jako obywatele państwa polskiego możemy zatem wywodzić skutki prawne z przepisów prawa międzynarodowego przytoczonych powyżej. W sytuacji, w której znaleźliśmy się z powodu pandemii COVID-19, coraz częściej pojawiać się może dylemat, czy ograniczenie jawności procesu jest dopuszczalne w świetle regulacji Konstytucji RP, która jest aktem najwyższej rangi wśród źródeł prawa w Polsce, a także w świetle przepisów aktów prawa międzynarodowego będących źródłami prawa w Polsce.

3. Zasada jawności zewnętrznej rozpraw w ustroju sądów powszechnych

Nie sposób nie odwołać się w tym miejscu do ustawy z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹¹. Art. 42 przedstawia zagadnienie jawności postępowania o charakterze zewnętrznym. Art. 42 § 2 tej ustawy wskazuje,

⁸ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, art. 14, Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 167, dostęp: 03.12.2020.

⁹ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, art. 6 ust. 1 zd. 2, Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284, dostęp: 03.12.2020.

¹⁰ Postanowienie Sądu Okręgowego w Rzeszowie, sygn. akt II K 207/17.

¹¹ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2001 r., nr 98, poz. 1070, dostęp: 29.12.2020.

iż „sądy rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym”. Na gruncie tego przepisu oczywiste jest wyprowadzenie wniosku, iż jawność zewnętrzna postępowania jest według prawa polskiego zasadą ogólną dotyczącą funkcjonowania sądów powszechnych i przeprowadzania postępowań przed tymi sądami. Kolejny w tym artykule § 3 podkreśla, że „rozpoznanie sprawy w postępowaniu niejawnym lub wyłączenie jawności postępowania jest dopuszczalne jedynie na podstawie przepisów ustaw”. Po raz kolejny ustawodawca zwraca uwagę na fakt, iż ograniczanie jawności postępowania może odbyć się tylko w przypadku dopuszczalności tego przez przepisy ustawy.

4. Przepisy Kodeksu postępowania karnego w zakresie zasady jawności procesu karnego i możliwości jej ograniczenia

„Zasada jawności zewnętrznej procesu *in abstracto* to udostępnianie nieograniczonej liczbie nieokreślonych osób dostępu do czynności procesowych”¹². Na gruncie przepisów ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (k.p.k.) rozprawa sądowa zarówno w pierwszej i drugiej instancji, jak i kasacyjna odbywają się jawnie. Na podstawie art. 355 k.p.k. „Rozprawa odbywa się jawnie. Ograniczenia jawności określa ustawa”¹³. Oznacza to zatem, że każdy ma prawo uczestniczyć jako publiczność w rozprawie w sprawie karnej. Przepis art. 355 k.p.k. nie nakłada na uczestnika w charakterze publiczności obowiązku składania jakichkolwiek wyjaśnień ani przewodniczącemu składowi sędziowskiego, ani jakiegokolwiek innej osobie, z jakiego powodu chce się być na rozprawie.

Według Stanisława Waltosia i Piotra Hofmańskiego wyjątki na rzecz tajności rozprawy można podzielić na trzy grupy. Pierwszą stanowią obligatoryjne przesłanki, powodujące tajność całej rozprawy. Występują one w sytuacji: 1) w świetle art. 359 pkt 1 k.p.k. złożenia przez prokuratora wniosku o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i o zastosowanie środka zabezpieczającego; 2) gdy w czasie rozprawy zachodzi groźba ujawnienia często drastycznych szczegółów z życia osobistego oskarżonego i jego rodziny; 3) gdy jest to sprawa o pomówienie lub znieważenie (w tym przypadku na wniosek pokrzywdzonego rozprawa może odbyć się jawnie wedle brzmienia art. 359 pkt 2 k.p.k.); 4) jeżeli przesłuchiwana jest osoba co do faktów objętych tajemnicą informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne” lub informacji niejawnych o klauzuli tajności „zastrzeżone” lub „poufne”, lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, chyba że zwolnienie z tajemnicy lekarskiej nastąpiło ze szczególnego powodu, o którym mowa w art. 181 § 1 k.p.k.

Drugą grupę wyjątków na rzecz tajności rozprawy stanowią przesłanki obligatoryjne, które powodują tajność czynności rozprawy lub części rozprawy.

¹² S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 326.

¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555, dostęp: 03.12.2020.

Zalicza się do nich: 1) odczytywanie protokołu zeznań świadka *incognito*, o czym świadczy art. 393 § 4 k.p.k.; 2) sytuację przewidzianą w art. 13 ustawy z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym, gdy świadek koronny złożył wniosek o wyłączenie jawności rozprawy na czas jego przesłuchania; 3) wystąpienie warunków przewidzianych w art. 185a § 1–3 lub art. 185b § 1 i 2 k.p.k. w sytuacji przesłuchiwanie pokrzywdzonego lub świadka, który nie ukończył 15 lat w chwili czynu; 4) wedle brzmienia art. 184 § 1 i 3 k.p.k., tj. w sytuacji przesłuchiwanie świadka *incognito*.

Trzecią, ostatnią grupę przewidzianą według S. Waltosia i P. Hofmańskiego wśród wyjątków na rzecz tajności rozprawy, stanowią przesłanki fakultatywne. Na gruncie art. 360 § 1 k.p.k. sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości albo w części, jeżeli jawność mogłaby: wywołać zakłócenie spokoju publicznego, obrażać dobre obyczaje, ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy, naruszyć ważny interes prywatny; jeżeli choćby jeden z oskarżonych jest nieletni lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat; na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie. Jeżeli prokurator sprzeciwi się wyłączeniu jawności, rozprawa odbywa się jawnie. Należy zaznaczyć, że na postanowienie w przedmiocie wyłączenia jawności rozprawy nie przysługuje zażalenie¹⁴.

Zasada jawności zewnętrznej rozprawy wskazuje sądowi istotną dyrektywę – jeżeli ustawa pozostawia sądowi do wyboru wyłączenie jawności w części rozprawy lub w całości, zawsze należy dążyć do wyłączenia jak najmniejszej części rozprawy¹⁵.

Nawet w sytuacji wyłączenia jawności k.p.k. przewiduje możliwość pozostania osób w charakterze publiczności przy spełnieniu warunków wskazanych w ustawie. Wedle brzmienia art. 361 § 1 k.p.k. w razie wyłączenia jawności na rozprawie mogą być obecne, oprócz osób biorących udział w postępowaniu, po dwie osoby wskazane przez oskarżyciela publicznego, oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela prywatnego i oskarżonego. Jeżeli jest kilku oskarżycieli lub oskarżonych, każdy z nich może żądać pozostawienia na sali rozpraw po jednej osobie. Przepisu tego nie stosuje się, jeżeli zachodzi obawa ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne” oraz gdy odczytywany jest protokół przesłuchania świadka *incognito* (art. 393 § 4 k.p.k.). W razie wyłączenia jawności przewodniczący może zezwolić poszczególnym osobom na obecność na rozprawie. W przypadku zaistnienia takiej sytuacji i pozostawiania tzw. osób zaufania na rozprawie, której jawność została wyłączona, uczestnicy ci zobligowani są do zachowania tajemnicy ujawnionych wówczas okoliczności. Osobą obowiązaną do pouczenia tych osób o fakcie zachowania tajemnicy jest przewodniczący składu sędziowskiego, o czym stanowi art. 362 k.p.k. Niespełnienie obowiązku zachowania przez te osoby tajemnicy stanowi przestępstwo przewidziane w art. 241 § 2 k.k.

¹⁴ S. Waltos, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, s. 330.

¹⁵ Tamże.

5. Udział osób fizycznych w procesie w charakterze publiczności – przesłanki w świetle różnych gałęzi prawa

Ustawodawca wprost określa przymioty osób fizycznych, które stanowią obligatoryjne przesłanki umożliwiające ich udział w procesie w charakterze publiczności.

Na gruncie przepisów prawa administracyjnego, w ustawie z 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi art. 95 wskazuje, iż „§ 1. Na posiedzenia jawne wstęp na salę sądową mają – poza stronami i osobami wezwanymi – tylko osoby pełnoletnie. Przewodniczący może zezwolić na obecność na posiedzeniu małoletnim; § 2. Na posiedzenia niejawne mają wstęp tylko osoby wezwane”¹⁶. W tym miejscu należy wskazać definicję legalną terminu „pełnoletność”. Według prawa polskiego pełnoletnim jest ten, kto ukończył lat osiemnaście (art. 10 § 1 k.c.: „Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście”¹⁷). Na podstawie przywołanego przepisu wysnuć można wniosek, że cechy wymagane przez ustawodawcę w celu umożliwienia udziału osobie fizycznej w rozprawie jako biernemu słuchaczowi, niezwiązanemu ze sprawą, to przede wszystkim cenzus wieku w postaci ukończonych osiemnastu lat. Możliwe jest zezwolenie przez przewodniczącego składu sędziowskiego na udział w posiedzeniu osobom małoletnim.

Wspominany już wcześniej Kodeks postępowania karnego w art. 356 § 1 i 3 określa ograniczenia w zakresie przymiotów osoby fizycznej, które musi ona posiadać, aby móc uczestniczyć w rozprawie. Art. 356 § 1 stanowi, że „na rozprawie oprócz osób biorących udział w postępowaniu mogą być obecne tylko osoby pełnoletnie, nieuzbrojone; § 3. Nie mogą być obecne na rozprawie osoby znajdujące się w stanie nielicującym z powagą sądu”. Obecność tych regulacji w kolejnej z przywoływanych już ustaw stanowi o konsekwencji ustawodawcy w zakresie dopuszczania publiczności w procesach sądowych. Osoby małoletnie oraz osoby obowiązane do noszenia broni na podstawie art. 356 § 2 k.p.k. wymagają zgody przewodniczącego w zakresie obecności na rozprawie. Wymagania nałożone na osoby fizyczne, które wykazują wolę uczestnictwa w charakterze publiczności w procesie karnym to, analogicznie do regulacji innych gałęzi prawa, cenzus wieku (pełnoletność), jak również niedopuszczalność bez zgody przewodniczącego składu sędziowskiego obecności osób małoletnich i uzbrojonych. Decyzja przewodniczącego w zakresie zezwolenia na udział osób posiadających broń możliwa jest tylko co do osób „obowiązanych do noszenia broni”. W celu zapewnienia bezpieczeństwa w budynkach sądowych art. 54 § 1 ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych wskazuje, że „do budynków sądowych nie wolno wносить broni ani amunicji, a także materiałów wybuchowych i innych środków niebezpiecznych. Nie dotyczy to osób wykonujących w budynkach sądowych

¹⁶ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz.U. z 2002 r., nr 153, poz. 1270, dostęp: 29.12.2020.

¹⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. z 1964 r., nr 16, poz. 93, dostęp: 29.12.2020.

obowiązki służbowe wymagające posiadania broni”¹⁸. Te same wymagania, które są wskazane w k.p.k., zawierają przepisy k.p.c. Należy również zwrócić uwagę na przesłankę „stanu nieliczącego z powagą sądu”. Brakuje jednak definicji legalnej tego wyrażenia. W mojej ocenie za normę wskazującą prawidłowość rozumienia tej przesłanki można uznać przepis art. 49 § 1 ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych: „w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie [...]”. Wskazane naruszenie powagi albo ubliżenie sądowi może się odbyć w różny sposób, np. poprzez niedostosowany do sytuacji i miejsca ubiór, nieodpowiednie zachowanie i dobór słownictwa, używanie wulgaryzmów bądź pozostawanie pod wpływem alkoholu czy innych środków odurzających. Bezsporny jest natomiast fakt, iż „stan nieliczący z powagą sądu” jest wyrażeniem nieostrym o katalogu otwartym zachowań osób fizycznych w nim się znajdujących.

6. Wyłączenie jawności rozpraw na gruncie zarządzeń prezesów sądów

Od marca 2020 r. w Polsce na wielu polach rozpoczęto podejmowanie czynności w celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się wirusa SARS-CoV-2 wywołującego COVID-19, potocznie nazywanego „koronawirusem”. W związku z rozprzestrzenianiem się epidemii tej choroby również przed wymiarem sprawiedliwości stanął problem kształtu działań i charakteru funkcjonowania sądów. Aby zapewnić bezpieczeństwo zarówno pracownikom, jak również wszystkim uczestnikom i osobom mogącym znaleźć się na terenie budynków sądowych, na sądy nałożony został obowiązek wprowadzenia stosownych obostrzeń. Pierwsze tygodnie, począwszy od 13 marca 2020 r., i sytuacja epidemiologiczna w kraju, tj. rosnąca z każdym dniem liczba osób zakażonych koronawirusem spowodowały wprowadzenie całkowitego *lockdownu* (ang. „(1.1) więz. zakaz opuszczania cel przez więźniów (wprowadzany np. w czasie zamieszek), izolacja, odizolowanie; (1.2) zakaz wstępu (lub ograniczony wstęp) do budynku czy na jakiś teren wprowadzany jako środek bezpieczeństwa, zamknięcie, izolacja, odizolowanie, odcięcie; użycie w języku polskim – (1.1) zakaz wyjścia, zakaz opuszczania danej strefy”¹⁹). Po uporaniu się z pierwszą falą epidemii podejmowano próby sukcesywnego przywracania funkcjonowania życia społecznego, tym samym do funkcjonowania powróciły również sądy powszechne z zachowaniem jednakże określonych w zarządzeniach prezesów sądów wymogów i zasad bezpieczeństwa.

¹⁸ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2001 r., nr 98, poz. 1070, dostęp: 29.12.2020.

¹⁹ Pojęcie *lockdown* – słownik wiktionary.org, <<https://pl.wiktionary.org/wiki/lockdown>>, dostęp: 29.12.2020.

W tym miejscu przytoczę części treści zarządzeń, następnie poddam analizie ich podstawę prawną, przedstawię też problem zgodności zarządzeń z aktami wyższego rzędu.

Zarządzenie Prezesa Sądu Rejonowego w Stargardzie w sprawie ograniczenia pracy sądu i wprowadzenia zasad bezpieczeństwa w związku z pandemią koronawirusa SARS-CoV-2. Na podstawie art. 22 § 1 pkt 1 lit. a, oraz art. 54 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U.2019.52 j.t. ze zm.) w celu zapewnienia bezpieczeństwa sędziów, pracowników sądu i interesantów wprowadza się na okres do 30 kwietnia 2020 r. następujące ograniczenia w pracy Sądu Rejonowego w Stargardzie: „§ 2 pkt 1. Do budynków sądu prawo wstęp mają jedynie pracownicy sądu, pracownicy Sądu Okręgowego w–Szczecinie, Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, pracownicy Ministerstwa Sprawiedliwości, prokuratorzy, funkcjonariusze policji i służb mundurowych w związku z zadaniami służbowymi, a także pracownicy służb państwowych, pracownicy poczty oraz notariusze, adwokaci i radcowie prawni i ich aplikanci. Tym ostatnim zaleca się ograniczenie wizyt w sądzie. Osoby wchodzące do sądu poddają się pomiarowi temperatury ciała; w przypadku podwyższonej temperatury lub odmowy poddania się badaniu nie będą wpuszczone do budynku”²⁰.

„Zarządzenie Nr A-0212-12/20 Prezesa i Dyrektora Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 28 maja 2020 r. w sprawie wprowadzenia procedur dotyczących funkcjonowania Sądu Okręgowego w Opolu w stanie zagrożenia epidemiologicznego, spowodowanego koronawirusem SARS-CoV-2.: § 1 Na podstawie art. 22 § 1 pkt 1 a oraz art. 31 a § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2020, poz. 365 t.j. ze zm.) zarządza się co następuje: § 2 Dla zapewnienia bezpieczeństwa pracowników i interesantów: 1 Do budynku Sądu wpuszczane będą osoby wzywane do udziału w posiedzeniu lub kierujące się do Biura Obsługi Interesanta, Biura Podawczego, Krajowego Rejestru Karnego, Kasy lub też wykazujące inną istotną niezbędną potrzebę”²¹.

Zarządzenie nr 4/2020 Prezesa i Dyrektora Sądu Okręgowego w Rzeszowie z dnia 13 marca 2020 r.: W związku z narastającym zagrożeniem epidemiologicznym na podstawie art. 9 a § 1 i art. 54 § 2 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r., poz. 365) oraz § 30 ust. 1 pkt 6 i § 31 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1141) informujemy: „[...], § 8. Ogranicza się obecność interesantów

²⁰ Zarządzenie Prezesa Sądu Rejonowego w Stargardzie z dnia 24.03.2020 r. w sprawie ograniczenia pracy sądu i wprowadzenia zasad bezpieczeństwa w związku z pandemią koronawirusa SARS-CoV-2, nr a-0120-15/20, <<http://stargard.sr.gov.pl/zarzadzenie-prezesa-sadu-rejonowego-w-stargardzie-z-dnia-24032020r-w-sprawie-ograniczenia-pracy-sadu-i-wprowadzenia-zasad-bezpieczenstwa-w-zwiazku-z-pandemia-koronawirusa-sars-cov-2,new,mg,292.html,709>>, dostęp: 29.12.2020.

²¹ Zarządzenie Nr A-0212-12/20 Prezesa i Dyrektora Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 28 maja 2020 r. w sprawie wprowadzenia procedur dotyczących funkcjonowania Sądu Okręgowego w Opolu w stanie zagrożenia epidemiologicznego, spowodowanego koronawirusem SARS-CoV-2, <<https://opole.so.gov.pl/zarzadzenie-prezesa-i-dyrektora-z-dnia-28-maja-2020-r-w-sprawie-wprowadzenia-procedur-dotyczacych-funkcjonowania-sadu-okregowego-w-opolu-w-stanie-zagrozenia-epidemiologicznego-spowodowanego-koronawirusem-sars-cov-2,new,mg,1.html,795>>, dostęp: 29.12.2020.

na terenie budynku Sądu Okręgowego w Rzeszowie poprzez: 1) wpuszczanie jedynie osób wzywanych i zawiadamianych, których rozprawy i posiedzenia nie zostały odwołane, po uprzednim sprawdzeniu tożsamości”²².

Przytoczone zarządzenia prezesów i dyrektorów sądów powszechnych za podstawę prawną wprowadzanych ograniczeń i źródło swoich kompetencji do takiego dokonania wskazują art. 9 a § 1, art. 22 § 1 pkt 1 lit. a, art. 31 a § 1 oraz art. 54 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, a także § 30 ust. 1 pkt 6 i § 31 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1141). Każdy z tych przepisów wskazuje na zapewnianie przez odpowiednio prezesa lub dyrektora sądu przestrzegania przez podległych pracowników zasad ochrony i bezpieczeństwa obiektów sądowych, sprawowanie wewnętrznego nadzoru nad działalnością administracyjną sądów czy zapewnienie bezpieczeństwa w budynkach sądowych. Nie są to jednak przepisy ustaw, które ustawodawca wprost przewiduje jako normy dające kompetencje do ograniczania jawności rozpraw. Cytowane zarządzenia wskazują, iż zabroniony jest wstęp do budynku sądu osobom trzecim, a w konsekwencji tego uniemożliwione jest przestrzeganie zasady jawności zewnętrznej procesu. Fizyczna nieobecność osób trzecich, a wręcz brak możliwości dostania się na teren sądu bez uzasadnionej istotnej potrzeby stanowi całkowite odstępstwo od zasady jawności zewnętrznej rozpraw.

Bezsporne jest również, że dopuszczalność ograniczania jawności zewnętrznej rozpraw i jej przesłanki, wymienione wyżej, nie znajdują zastosowania w przypadku podstaw prawnych wskazywanych w zarządzeniach prezesów i dyrektorów sądów powszechnych. Deficyt ten może zatem stanowić problem w zakresie zgodności podstaw prawnych zarządzeń z aktami wyższego rzędu. Hierarchia źródeł prawa jest bowiem określona w polskiej ustawie zasadniczej. Ustawodawca *de lege lata* wskazuje, iż możliwość ograniczenia jawności zewnętrznej postępowania sądowego występuje jedynie na mocy przepisów ustawy, która jest aktem wyższego rzędu niż zarządzenie prezesów i dyrektorów sądów.

7. Siła wyższa a COVID-19

W tym miejscu należy jednak rozważyć zagadnienie „siły wyższej” znanej przepisom k.p.c, wielokrotnie wyjaśnianej w orzecznictwie i doktrynie. W sytuacji epidemiologicznej w 2020 r., przy kilkumiesięcznym rozeznaniu medycznym i społecznym w postępowaniu i rozwoju choroby COVID-19, podejmowano próbę oceny, czy globalne rozprzestrzenianie się koronawirusa stanowi zagrożenie,

²² Zarządzenie nr 4/2020 Prezesa i Dyrektora Sądu Okręgowego w Rzeszowie z dnia 13 marca 2020 r.: w związku z narastającym zagrożeniem epidemiologicznym, <<https://rzeszow.so.gov.pl/pilne-zarzadzenie-nr-42020-prezesa-i-dyrektora-so-w-rzeszowie-w-zwiazku-z-narastajacym-zagrozeniem-epidemiologicznym.html-0>>, dostęp: 29.12.2020.

które może być w pewnym stopniu usprawiedliwieniem dla ograniczania jawności zewnętrznej posiedzeń sądowych.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 19 listopada 2019 r. sygn. akt III APa 15/19 wskazuje definicję „siły wyższej”: „Za siłę wyższą jest uznawane wyłącznie zdarzenie charakteryzujące się trzema następującymi cechami: zewnętrżnością, niemożliwością jego przewidzenia oraz niemożliwością zapobieżenia jego skutkom. Zdarzenie jest zewnętrzne wówczas, gdy następuje poza strukturą przedsiębiorstwa. Niemożliwość przewidzenia, że dane zdarzenie nastąpi, należy pojmować jako jego nadzwyczajność i nagłość. Niemożliwość zapobieżenia skutkom zdarzenia jest tłumaczona jako jego przemożność, a więc niezdolność do odparcia nadchodzącego niebezpieczeństwa. Za przejawy siły wyższej uznaje się katastrofalne zjawiska wywołane działaniem sił natury, np. powodzie, huragany, trzęsienia ziemi, pożary lasów. Jako siłę wyższą traktuje się także akty władzy publicznej oraz zjawiska społeczne lub polityczne o skali katastrofalnej”²³.

W przypadku wirusa i choroby COVID-19 przesłanki przytoczone w wyroku powyżej niepodważalnie zostały spełnione. Nie ulega też wątpliwości, że koronawirus charakteryzuje się zewnętrżnością jego pojawienia się. Przesłanka niemożliwości jego przewidzenia, czyli nadzwyczajność i nagłość zdarzenia, również występuje w tym przypadku. Nie możemy oczekiwać, że ktokolwiek na globie przewidzi pojawienie się nowego wirusa lub mutacji istniejącej już choroby zagrażającej zdrowiu i życiu tak wielu osób, o tak dużym zasięgu i stopniu zachorowalności. W odniesieniu do przesłanki niemożliwości zapobieżenia skutkom zdarzenia możemy również wskazać, że wszelkie działania podejmowane zarówno przez rząd, przedstawicieli zawodów medycznych, jak i naukowców prowadzą do zapewnienia bezpieczeństwa społeczeństwu na czas, kiedy brak nam szczegółowej wiedzy o wirusie, jego wpływie na człowieka i możliwości zapobiegania występowania jego skutków. Wszystkie przedstawione przesłanki zostały w mojej ocenie spełnione w przypadku pojawienia się choroby wywołanej przez wirusa SARS-CoV-2.

8. Jawność zewnętrzna a szybkość i rzetelność procesu

Należy wskazać, że przywoływany już art. 45 Konstytucji RP gwarantuje obywatelom prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Termin „nieuzasadnionej zwłoki” możemy rozumieć jako zasadę ogólną postępowań sądowych w Polsce. Na gruncie postępowania karnego art. 2 § 1 „Przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby: [...], 4) rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie”²⁴.

²³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie, sygn. akt III APa 15/19, LEX nr 275025, dostęp: 29.12.2020.

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555, dostęp: 29.12.2020.

Ustawodawca nie nakazuje przeprowadzania szybkiego postępowania karnego. Wskazane są jednak kryteria, iż czas procesu karnego powinien być adekwatny do stopnia zawłości sprawy oraz proporcjonalny do zachowania wszystkich organów i uczestników postępowania. Nie sądzę jednak, aby jawność zewnętrzna miała wpływ na szybkość procesu karnego. Co więcej, wyłączenie jawności zewnętrznej postępowania sądowego nie może być motywowane chęcią usprawnienia procesu.

Pod rozważę należy jednakże wziąć problem rzetelności procesu w związku z ograniczaniem jawności zewnętrznej rozpraw. Według orzecznictwa i doktryny „Jawność postępowania stanowi gwarancję ochrony praw oskarżonego i pozostałych uczestników procesu, prowadzenia go rzetelnie i sumiennie”²⁵. W dobie pandemii choroby COVID-19 wymiar sprawiedliwości stanął przed próbą sprawdzenia zaufania społeczeństwa wobec niego, albowiem obecność publiczności w procesie karnym jest środkiem społecznej kontroli sądu, stron i innych uczestników procesu. Dzięki temu możliwe jest zabezpieczenie porządku prawnego wymiaru sprawiedliwości. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, iż zasada jawności zewnętrznej rozprawy wpływa na kształt kultury prawnej obywateli. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka podkreśla, że „warunek jawności postępowania sądowego jest fundamentalną gwarancją rzetelnego procesu, której zapewnienie stanowi jedną z podstawowych zasad każdego demokratycznego społeczeństwa”²⁶.

„Szybkość i efektywność postępowania sądowego jest oczywiście jednym z elementów prawa do sądu, natomiast elementów tych jest więcej. Aby mówić o rzetelnym procesie musi on cechować się przymiotami sprawiedliwości i jawności. Ustawodawca powinien w odpowiedni sposób wyważać te wartości, zgodnie z zasadą proporcjonalności, aby w jak najpełniejszy sposób zapewnić realizację prawa jednostki do sądu”²⁷.

Podsumowanie

Oceniając zasadność obostrzeń wprowadzanych zarządzeniami prezesów i dyrektorów sądów, należy stwierdzić, że były one nieuniknione i w pełni zrozumiałe. Obawa o rozprzestrzenianie się koronawirusa, nieznanego dotąd nawet specjalistom w dziedzinie epidemiologii, a więc tym bardziej ogółowi ludności na świecie, spowodowała, że sięgano po najróżniejsze rozwiązania, aby zapewnić społeczeństwu bezpieczeństwo. Działalność sądów polegała na całkowitym odwołaniu terminów posiedzeń sądowych z dokonaniem selekcji spraw pilnych, a na późniejszym etapie znoszenia obostrzeń rządowych na możliwości ich przeprowadzania przy uczestnictwie jak najmniejszej liczby osób. Podjęcie

²⁵ Postanowienie Sądu Okręgowego w Rzeszowie, sygn. akt II K 207/17.

²⁶ Wyrok ETPCz z 17 stycznia 2008 r. w sprawie Biryukov przeciwko Rosji (skarga nr 14810/02).

²⁷ Opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do ustawy z dnia 27 maja 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 918), Warszawa 2015.

takiej decyzji, tzn. ograniczanie jawności zewnętrznej rozpraw, podyktowane było w największym stopniu obligatoryjnym reżimem sanitarnym. Wprowadzenie ograniczeń było niezbędne z uwagi na nieprzystosowanie budynków sądowych. Nie zawsze sale w budynkach sądowych są zaadaptowane do udziału tak dużej liczby osób występujących w charakterze publiczności przy zachowaniu wymaganych obostrzeń sanitarnych występujących podczas pandemii COVID-19 (min. 2 m odległości). Podejmowane decyzje były rozwiązaniami dostosowanymi do zaistniałej sytuacji, wzrostu zachorowań, zasięgu rozprzestrzeniania się i środków dążących do jej zakończenia z uwzględnieniem braku regulacji prawnych na moment wybuchu epidemii.

Mając na uwadze takie opinie oraz znając definicję siły wyższej i jej adekwatności do choroby COVID-19, należy jednak rozważyć, czy podejmowane decyzje o ograniczeniu jawności zewnętrznej rozprawy zostały wprowadzone z zachowaniem zasady proporcjonalności oraz czy podmioty stosujące takie obostrzenia czyniły to po wyważeniu wzniosłości i rangi wszystkich dóbr prawnych, jakie mają obowiązek ochraniać.

Należy podkreślić, iż w stanie tak wysokiego zagrożenia i ryzyka wzrostu zachorowań, jak również odsetka zgonów z powodu kontaktu osób z wirusem SARS-CoV-2, ocenie trzeba poddać wpływ pandemii COVID-19 na decyzje o ograniczaniu jawności rozpraw. W demokratycznym państwie zastój wymiaru sprawiedliwości zarówno w aspekcie prawnym, ekonomicznym, jak i społecznym byłby niedopuszczalny. Konieczne zatem było ocenienie możliwości wystąpienia różnych stanów faktycznych: 1) zachowanie jawności zewnętrznej rozpraw wraz z podjęciem ryzyka rozprzestrzeniania się choroby COVID-19; 2) ograniczenie zasady jawności zewnętrznej postępowania kosztem ograniczania praw obywatelskich; 3) oczekiwanie na zakończenie pandemii. W mojej ocenie zachowania wskazane w pkt. 1 i 3 byłyby nad wyraz nieprawidłowe. Niedopuszczalne byłoby negowanie istniejącego zagrożenia i pogwałcenie środków mających chronić najważniejsze ze znanych nam dóbr prawnych, tzn. zdrowie i życie człowieka, w celu utrzymania możliwości korzystania przez społeczeństwo z występowania w postępowaniach sądowych w charakterze publiczności. Prawo przyznane przez zasadę jawności zewnętrznej procesu nie może być uznawane za interes istotny z punktu widzenia obywatela w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia w czasie pandemii. Ograniczanie jawności zewnętrznej rozprawy nie może być zatem oceniane jako wysoko zagrażające pogwałcenie demokracji i praw obywatelskich, powinno natomiast skłaniać społeczność do jeszcze większej rozwagi w podejmowaniu działań podczas koronawirusa. W przypadku przyjęcia biernej postawy przez wymiar sprawiedliwości doprowadziłoby to do całkowitego zaprzestania pracy sądów, a tym samym do lekceważenia przez obywateli przepisów prawa na czas trwania pandemii wirusa SARS-CoV-2. Byłoby to rozwiązanie możliwe w sytuacji, gdyby czas trwania pandemii był znany. Niestety, obecna wiedza na temat dalszych koniecznych działań w celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się i walki z chorobą COVID-19 jest na tyle znikoma, że nie pozwala na wprowadzenie tego typu rozwiązania.

Po analizie stanu prawnego oraz faktycznego zaistniałego w dobie pandemii choroby COVID-19 podzielam pogląd sędziego Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie Jarosława Łuczaja, iż „w przypadku konfliktu dóbr prawnie chronionych, tj. z jednej strony indywidualnego prawa do sądu, a z drugiej zdrowia i bezpieczeństwa powszechnego – konieczne jest ich ważenie, a więc ograniczenie jawności posiedzeń sądowych czy zasady bezpośredniości postępowania jest uzasadnione”²⁸. Poddając ocenie zasadność wprowadzanych obostrzeń w zakresie trybu działania wymiaru sprawiedliwości, w tym zarządzeń prezesów i dyrektorów sądów powszechnych, uważam, że podjęte działania stanowiły nieuniknioną konieczność. Za ich cel nie można uznawać pogwałcenia jakichkolwiek praw obywatelskich w Polsce, ale przede wszystkim chęć zagwarantowania bezpieczeństwa życia i zdrowia całego społeczeństwa. Jako całe społeczeństwo, ale również jako samodzielne jednostki zostaliśmy poddani próbie, która sprawdza naszą rozagę i odpowiedzialność nie tylko za własne zdrowie i życie, lecz również za zdrowie i życie innych ludzi w kraju i na świecie. Zasada proporcjonalności jest w dobie pandemii choroby COVID-19 miernikiem oceny podejmowanych decyzji, które w mojej opinii należy traktować jako konieczne dla powrotu w przyszłości do znanego nam porządku prawnego i społecznego, bez obostrzeń i ograniczania praw w celu ratowania nas przed zagrożeniem.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

- Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, art. 14, Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 167.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. z 1964 r., nr 16, poz. 93.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2001 r., nr 98, poz. 1070.
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz.U. z 2002 r., nr 153, poz. 1270.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555.

Judykatura:

- Postanowienie Sądu Okręgowego w Rzeszowie, sygn. akt II K 207/17.
- Wyrok ETPCz z 17 stycznia 2008 r. w sprawie Biryukov przeciwko Rosji (skarga nr 14810/02).
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie, sygn. akt III APa 15/19, LEX nr 275025.

Zarządzenia:

- Zarządzenie Nr A-0212-12/20 Prezesa i Dyrektora Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 28 maja 2020 r. w sprawie wprowadzenia procedur dotyczących funkcjonowania Sądu Okręgowego w Opolu w stanie zagrożenia epidemiologicznego, spowodowanego koronawirusem SARS-CoV-2, <https://opole.so.gov.pl/zarzadzenie-prezesa-i-dyrektora-z-dnia-28-maja-2020-r-w-sprawie>

²⁸ Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie Jarosław Łuczaj, Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Transformacje prawa polskiego w dobie COVID” organizowana wspólnie przez Uczelnię Łazarskiego w Warszawie i Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu w trybie online w dniu 15 grudnia 2020 r. za pośrednictwem platformy ZOOM.

-wprowadzenia-procedur-dotyczących-funkcjonowania-sadu-okręgowego-w-opolu-w-stanie-zagrożenia-epidemiologicznego-spowodowanego-koronawirusem-sars-cov-2,new,mg,1.html,795.

Zarządzenie nr 4/2020 Prezesa i Dyrektora Sądu Okręgowego w Rzeszowie z dnia 13 marca 2020 r.: w związku z narastającym zagrożeniem epidemiologicznym, <https://rzeszow.so.gov.pl/pilne-zarzadzenie-nr-42020-prezesa-i-dyrektora-so-w-rzeszowie-w-zwiazku-z-narastajacym-zagrozeniem-epidemiologicznym.html-0>.

Zarządzenie Prezesa Sądu Rejonowego w Stargardzie z dnia 24 marca 2020 r. w sprawie ograniczenia pracy sądu i wprowadzenia zasad bezpieczeństwa w związku z pandemią koronawirusa SARS-CoV-2, nr a-0120-15/20, <http://stargard.sr.gov.pl/zarzadzenie-prezesa-sadu-rejonowego-w-stargardzie-z-dnia-24032020r-w-sprawie-ograniczenia-pracy-sadu-i-wprowadzenia-zasad-bezpieczenstwa-w-zwiazku-z-pandemia-koronawirusa-sars-cov-2,new,mg,292.html,709>.

Literatura:

Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.

Granat M., *Prawo konstytucyjne. Pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2016.

Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.

Źródła internetowe:

Opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do ustawy z dnia 27 maja 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 918), Warszawa 2015.

Pojęcie *lockdown*, słownik wiktionary.org, <https://pl.wiktionary.org/wiki/lockdown>.

Rzecznik Praw Obywatelskich, *Także lubelski sąd ogranicza jawność rozpraw – kolejna interwencja RPO*, 23.07.2018 r., <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/lubelski-sad-takze-ogranicza-jawnosc-rozpraw-kolejna-interwencja-rpo>.

Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie Jarosław Łuczaj, Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Transformacje prawa polskiego w dobie COVID” organizowana wspólnie przez Uczelnię Łazarskiego w Warszawie i Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu w trybie online w dniu 15.12.2020 r. za pośrednictwem platformy ZOOM.

Zimna M., *Wyłączenie jawności rozprawy jako gwarancja ochrony interesów uczestników postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 9, s. 87–108, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2016/09/21368663b582fe2a8df3848b47d9f19c.doc>.

LIMITING THE OPENNESS OF TRIALS IN THE EARLY DAYS OF THE COVID-19 PANDEMIC

SUMMARY

The article discusses the problem of limitation of the main principle of criminal trial which is the principle of external openness of the trial, in the era of the beginnings of the COVID-19 pandemic. Attention is drawn to the concept of the principle of external openness in the light of the Polish Constitution, international law, the Code of Criminal Procedure, and also the essence of “force majeure” known by the provisions of the Code of Civil Procedure and the transfer of this institution to the criminal law. The assumption of the undertaken subject is to assess the legitimacy of court presidents’ orders and their compliance with the law. The aim of the article is to indicate the impact of limiting the openness of the external trial on the fairness of the trial. Using the observational method, the following article is based on legal acts that are sources of Polish law, court presidents’ orders on limiting the openness of hearings in the COVID-19 pandemic and auxiliary literature on criminal procedural law.

KEYWORDS: criminal law, the principle of openness of the trial, the right to a court, limitation of the principle of openness of the external trial, legal conditions caused by the COVID-19 pandemic

